

รหัสโครงการ RDG4840029
ชื่อโครงการ โครงการการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเสียว โดยองค์กร
ชุมชน
ระยะเวลาโครงการ วันที่ 1 พฤษภาคม 2548 – 31 มีนาคม 2550

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ สาเหตุของปัญหา และผลกระทบต่อชุมชน คนจนในลุ่มน้ำเสียวใหญ่ในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางและข้อเสนอแนะ ที่เป็นทางเลือกในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับชุมชนท้องถิ่น ระดับลุ่มน้ำ ระดับนโยบายรัฐ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสภาพปัญหาของลุ่มน้ำเสียวใหญ่ตอนบนและตอนล่างนั้น ค้นพบว่าในพื้นที่ที่แตกต่างกันมีปัญหาที่หลากหลายและมีปัญหาที่ต่างกันอย่างมาก ดังเช่น พื้นที่ลุ่มน้ำเสียวตอนบน มีปัญหาคือ ปัญหาน้ำเค็มตลอดลำน้ำ ส่งผลให้น้ำไม่สามารถใช้ทำการเกษตรได้และสัตว์น้ำตายเน่าเหม็นในลำน้ำ เนื่องจากการนายทุนเข้ามาทำนาเกลือในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการในพื้นที่ โดยขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัญหาปริมาณไหลลำน้ำเสียวใหญ่ไม่พอใช้ตลอดปี ปริมาณการกักเก็บน้ำของอ่างเก็บน้ำ เก็บกักน้ำได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการน้ำของชุมชน โดยเฉพาะบริเวณที่ไม่มีฝาย ทำให้เกิดความแห้งแล้ง ปัญหาลำน้ำเสียวใหญ่ตื่นเขิน ปัญหาสูญเสียความหลากหลาย ที่เป็นแหล่งพึ่งพิงของคนที่อยู่ลุ่มน้ำเสียวใหญ่ ป่าบุ่ง ป่าทาม ถูกทำลาย ตลอดทั้งลำน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งใช้ประโยชน์และแหล่งหาอาหารของคนในชุมชน แต่ปัจจุบัน ป่าบุ่ง ป่าทาม ถูกทำลายจนหมด ชุมชน ชาวบ้านจึงหันมาใช้ประโยชน์จากลำน้ำเสียวใหญ่เพียงอย่างเดียว เนื่องมาจากการเข้ามาฟื้นฟูและปรับปรุงสภาพของลำน้ำเสียวใหญ่โดยกรมชลประทาน สภาพปัญหาลุ่มน้ำเสียวใหญ่ตอนล่าง มีปัญหา ดังนี้ คือ ปัญหาน้ำแล้ง ไม่มีที่กักเก็บน้ำที่เหมาะสมมีก็แต่ฝายคอนกรีต แต่ไม่สามารถกักเก็บน้ำให้มีปริมาณมากได้ ปัญหาน้ำท่วม ลำน้ำเสียวใหญ่เป็นลำน้ำที่ต้องรองรับน้ำในฤดูฝน ที่น้ำไหลมาจากที่ต่าง ๆ ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้และลำน้ำสาขา เมื่อต้องรองรับการระบายน้ำจากหลายที่รวมกันทำให้ไม่สามารถระบายน้ำได้ทัน จึงเกิดการเอ่อท่วมอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งลำน้ำเสียวใหญ่มีการสร้างฝายกักเก็บน้ำ ฝายทำให้การไหลของน้ำเป็นไปไม่สะดวก นอกจากนี้แล้วยังมี ปัญหาผลกระทบจากการขุดลอกลำน้ำเสียวใหญ่ ส่งผลให้ระบบนิเวศน์ริมฝั่งเสียวขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากพันธุ์ไม้พื้นเมืองที่เป็นพันธุ์ไม้ทามที่รักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์หายไปและการลดลงของจำนวนพันธุ์ปลาในลำน้ำเสียวใหญ่ การขุดลอกทำให้คันดินริมฝั่งเสียวทั้ง 2 ข้างมันสูงทำให้ปลาไม่สามารถเข้ามาที่แปลงนาได้เป็น

ปัญหาหนึ่งที่ทำให้ปลาลดลงด้วย นอกจากนั้นแล้วยังส่งผลกระทบต่อให้เกิดดินเค็ม-น้ำเค็ม หลังจากการขุดลอกทำให้น้ำเค็มที่ไหลลงมาจากต้นน้ำส่งผลกระทบต่อกับน้ำเสียวตอนล่างเพิ่มขึ้น จนบางที่ทำนาไม่ได้ การปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ยูคาที่ขึ้นมาจากต้นน้ำท่วมพื้นที่เมืองทำให้ สภาพดินและระบบนิเวศเริ่มฝืดเสียวขาดความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนไม่สามารถพึ่งพา ทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนต้องหันมาพึ่งพาภายนอกด้วยการพึ่งพาทรัพยากรภายนอก ซึ่งอยู่ อยู่นอกกรอบควมมีหนี้สินต้องแบกรับนำไปสู่ปัญหาความยากจนของครอบครัวปัญหาหน้าท่วม น้ำที่ไหลบ่ามาจากตอนบนพื้นที่ของลุ่มน้ำ

จากการศึกษาได้ค้นพบสาเหตุหลัก ดังนี้ คือ สาเหตุจากสภาพทางกายภาพ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศตาม,อุปสรรคที่เกิดจากสิ่งก่อสร้าง, ถนนที่ตัดขวางผ่านลำน้ำถนนและคันดินที่ สร้างในแนวขนานกับลำ,ฝายที่สร้างในลำน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง,ปัญหาการระบายน้ำ ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว, ปัญหาการระบายน้ำที่เกิดจากความลาดชัน ,ปัญหาการขาดแคลนน้ำ) ปัญหาคุณภาพน้ำและดิน

ในการศึกษาชุมชนได้มีข้อเสนอแนะที่เกิดจากการศึกษาวิจัยเบื้องต้น ดังนี้ คือ

1. ข้อเสนอแนะระดับชุมชน

1.1 ให้เกิดแผนฟื้นฟู แผนพัฒนาลุ่มน้ำเสียวใหญ่ภาคประชาชน

1.2 กำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในเขตลุ่มน้ำเสียวใหญ่เป็นระยะ ๆตามที่ชุมชน ใช้ประโยชน์

1.3 เสริมสร้างให้เกิดกลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำเสียวใหญ่ คอยดูแลลำน้ำ เสียวใหญ่

1.4 จัดให้มีการอบรมอาชีพเสริมให้แก่ประชาชน

2. ข้อเสนอแนะระดับท้องถิ่น

2.1 ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานภาครัฐ ในการวางแผนการจัดการลุ่มน้ำเสียวใหญ่

2.2 ให้มีกลไกในรูปแบบคณะกรรมการลุ่มน้ำเสียวใหญ่ตลอดทั้งลำน้ำในการเข้ามา มีบทบาทในการกำหนด วางแผน การพัฒนาและฟื้นฟูลุ่มน้ำเสียวใหญ่

2.3 ให้องค์กรท้องถิ่นมีสิทธิ์ในการดูแล ปรับปรุง การใช้ประโยชน์

2.4 ให้ภาคีหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น

2.5 เชื่อมประสานชุมชนในช่วงลุ่มน้ำเสียวใหญ่ตอนกลางให้เข้ามาร่วมขบวนเพื่อ นำไปสู่การสร้าง เครือข่ายลุ่มน้ำเสียวทั้งหมด

2.6 จัดระบบระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม/ขยายสะพาน

2.7ปรับปรุงคันคูขอบลำเสียวใหญ่ให้เป็นถนนที่ใช้ขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

2.8สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ พันธุ์พืช พันธุ์ปลา

3. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

3.1 ให้มีแผนฟื้นฟูลำน้ำเสียวใหญ่ตลอดทั้งลำน้ำ

- 3.2 ให้องค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำเสียใหญ่
- 3.3 ในการสร้างฝ่ายชลประทานต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
- 3.4 สร้างคลองระบายน้ำ /วางท่อระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม
- 3.5 การเปิดปิดฝายยางให้มีกรรมการร่วมรัฐ/ประชาชน
- 3.6 ไม่อนุญาตให้ทำนาเกลือโดยเด็ดขาดในเขตลุ่มน้ำเสียใหญ่

Project Code RDG4840029

Project Name Water resource Management by Community Organization in Seaw watershed Project

Period of Time June 1th 2005 to March 31st 2007

Objectives

1. To study about the situations, causes and effects to poor people who live among Seaw watershed in nowadays.

2. To find out methods and suggestions that could be choices of water resource management in local community level, river basin level, government policy level by a participation of community and involved association.

According to formerly studies about problems state of Northern and Southern Seaw watershed found that there are various problems happen in many different area , for example, **The upper Seaw** watershed has **a problem of sea water for all over the waterway**. Because of salt farms doing by capitalists in Borabue District, Mahasarakam Province. The problem causes aquatic animal death so the water can not be used for any agriculture. A government water resource management is facing a problem due to lack of community participation. **A problem of water quantity**, the water in the main Seaw watershed is not enough for using all over the year. The storage capacity of the reservoir does not contain enough water for community demand, especially, in the lack of reservoir area. That problem causes drought. **The shallow of the main Seaw problem, variety loosing problem** of the place where used to be the useful place for Seaw watershed residents. "Paa Boong and Paa Taam" is the forest where used to be the utility and food hunting place for the people had been destroyed through the waterway. So the villagers turned to only use water from the main Seaw watershed. Because of the main Seaw rehabilitation and restoration taking by department of irrigation.

Problem state faced in the lower part of the main Seaw watershed are as follows;
Drought problems, there is no appropriate water storage place except concrete dam.

However, they are unable to store a large amount of water. **Flood problems**, the main Seaw is the main waterway that contains the water flowing from many place in “Toong Gu La Rong Hai” plain and its waterway branches. Furthermore, there is a dam making in the main Seaw waterway. That dam blocks the water flow. So, when it has to contain a lot of flush water flowing from many places, it can not drain water away in time. These factors cause rapidly overflow.

Apart from the conditions above, there is many **problem affected from the digging out of the main Seaw**. That digging out activity effects to the ecology system. It causes **the riverside ecosystem out of plenty** because the local plant species called Mai-Tamm; the species that keep balancing the ecology, had been destroyed. **The decreasing of fish breed amount in the main Seaw**. The digging out activity made both clay shoulder along the Seaw riverside much higher. So the fish is not able to get in to farm place that causes fish reduction. Moreover, it causes salt land – salt water effect. After the digging out activity, it leads salt water from the upper part to the lower part of the Seaw. Consequently, some places in the lower Seaw part are unable for rice farm making. **Industrial drops planting**. The amount of Eucalyptus planting which is increasing instead of Mai Taam ; the local plant, causes the soil and the ecosystem along the riverside out of plenty. **The communities can not rely on local resources**. So they have to count on resources from out side. They have to buy food. They have to pay for residence. Many households are indebted that leading to family poverty. **The problem of floods that overflow from the upper river basin area**.

According to formerly study, the main factor that had been found are physical factor such as landscape, the obstacles that came from construction, the road that made across the waterway, the road and clay ridge that paralleled the waterway, the dam that made in the waterway to store water for dry season usage, water drainage in harvesting season problem, water drainage problem that came from steep places, water shortage problem, water and soil quality problem.

1. Community Level Suggestion

- 1.1 make a restoration and development plan;community section.

1.2 devide fish protectorate zone in the main Seaw by community uses area

1.3 encourage to set a youth group, the main Seaw watershed protectorate group in order to keep protecting the main Seaw

1.4 provide side occupation training program for habitants

2. Regional Level Suggestion

2.1 make a participation process between gain and loss communities and government institute

2.2 form the whole Seaw waterway committee to play the important role in the Seaw setting, planning, development and rehabilitation

2.3 encourage local organization to have rights to manage and to maintain the usage

2.4 welcome government/private association to participate in local level

2.5 keep contact with community around the middle of the main Seaw in order to set up the whole Seaw watershed network

2.6 manage drainage system in order to prevent floods / extend bridge

2.7 restore the main Seaw edge shoulder in order to be an agriculture product transportation road

2.8 support materials and equipments to rehabilitate plant and fish breed

3. Policy Level Suggestion

3.1 set a restorative plan for the main Seaw watershed for all over the waterway

3.2 community organization should be participated in water resource management

3.3 community should be participated in irrigation dam making

3.4 make a water-distribution canal / drainage ditch in order to prevent floods

3.5 open-close rubber dam operation should be on the under control between government-habitants

3.6 salt farm is absolutely not allowed in the main Seaw watershed.